

ma skupinami se vedou jak o teoretické koncepty, tak o metodologické problémy německé sociologie. V naprosté většině se ovšem západoněmeckí sociologové shodují v odmítání společenských zákonitostí a vědeckého předvídání. Sociologie je pro ně vědou o pravděpodobném. Autor seznamuje čtenáře s celým rozsahem speciálních sociologií, které se v NSR rozvíjejí, i s jejich relativně bohatou literární produkcí. Přes různost sociologických orientací, koncepcí a žánrů je však západoněmecká sociologie podle autorova názoru ideologicky homogenní: považuje marxismus za sociologicky překonané stanovisko, přijímá v podstatě oficiální bonnský antikomunismus, společenské zřízení Spolkové republiky má za dané, za empirickou fakticitu, trpí sice mnohými nedostatky, ale v zásadě zdravou, schopnou zlepšování a vývoje. Konformnost tohoto druhu ovšem nevylučuje, že západoněmecká sociologie je ve svém celku orientována obecně humanisticky a demokraticky.

Ve druhé části knihy využívá Markiewicz své rozsáhlé znalosti západoněmecké sociologické produkce i svých osobních poznatků a zkušeností z pobytu v NSR k tomu, aby načrtl sociologicky diferencovaný obraz poválečného západního Německa, jeho vnitřních problémů i těch, které vyvolává v mezinárodním aréně. Kapitola *Psychologické následky pádu Třetí Říše* se pokouší o reprodukci změn, k nimž došlo po válce v duchovním a ideologickém profilu západních Němců, jak se vyvíjel a měnil od „zhroucení“ a „roku nula“ až po situaci „hospodářského zázraku“ a prosperity. Autor si dává nemálo záležet na analýze těchto rozšířených a už fetišizovaných pojmů západoněmecké sociologie. Nespokojuje se s míněním běžným jak v západním Německu, tak na Západě, že v západoněmecké mentalitě došlo k výrazným posunům ve škále politických hodnot. Uskutečňuje podrobnou ideologickou topologii západoněmecké mysli; zjišťuje, že všechny komponenty „německé ideologie“ si uchovaly svou konzistenci a působí, i když ve změnách proporcí a pod jinými ideologickými kryptogramy, nadále. Západoněmecká sociologie má na tom, jak Markiewicz prokazuje, nemalý podíl. V čem se tedy změnila západoněmecká společnost? Stala se „industriální“ a zmizely v ní třídy? Co je pravdy na tom, že vzniká a rozšiřuje se „nová střední třída“? Kdo vůbec vládne v NSR? Existuje ještě proletariát? Jakou funkci plní intelektuálové, o kterých se nezdá tvrdit, že jsou v opozici? To a mnoho jiného obsahuje závěrečná kapitola Markiewiczovy práce, nazvaná *Společenské struktura v NSR*. Autor prokazuje, že přes všechny snahy západoněmecké sociologie vylíčit Spolkovou republiku jako beztržní industriální společnost, v níž třídní antagonismy byly vystrídány sociálním partnerstvím, zůstávají kapitalistické monopoly a jejich političtí exponenti rozhodující silou: mají v rukou hospodářskou a politickou moc. Autor je ovšem dalek zjednodušujícího pojetí této skutečnosti. Jeho závěr je spíše výsledkem bohaté a důkladně analyzované faktologické dokumentace.

Svou sociologickou skicu uzavírá Markiewicz soudem, že Německá spolková republika dnes nepředstavuje tak velkou hrozbu, jakou bylo císařské nebo hitlerovské Německo — zejména proto ne, že je vázána do zcela změněného mezinárodního kontextu.

Pro pozorného čtenáře bude tento závěr (ostatně velmi deklarativní) určitým zklamáním: vycítí v něm autorovu jistou koncepční bezradnost. Uvědomí si pravděpodobně i to, že obraz, který z bohatého materiálu získává, je poněkud statický. Pochopí, proč se autor nezbavil místy (zejména ve druhé části) emocionálně zabarvených soudů. Bude velmi postrádat sociologicky reflektovanou dynamiku společenského pohybu; vztahy, závislosti a funkce jednotlivých institucionálních uskupení; život této sociální struktury. Usoudí-li, že bez propracované filosofické koncepce se sociologický obraz skutečnosti, třeba bohatě empiricky doložený, nevyhne nebezpečí impresí, nebude patrně dalek pravdy. Přesto bude vděčen za bohaté informace polskému autoru a naší ediční politice za včasný a iniciativní překlad této práce.

Vítězslav Gardavský

A. Paul Hare: *Handbook of Small Group Research* (Příručka k výzkumu malých skupin)

The Free Press of Glencoe, 1962, str. 512.

Význam mezilidských vztahů v malých společenských skupinách je patrný v nejrůznějších oblastech životní praxe. Vzájemné vztahy ovlivňují procesy uzdravování v psychiatrických léčebnách, na efektivnost vyučovacího procesu působí ve značné míře postoj učitele, který je ve své třídě buď zaměřen na výuku nebo na výchovu, a význam malých skupin v průmyslové praxi byl již tolikrát diskutován a je natolik zřejmý, že není třeba jej znovu dokazovat. I psychologové, kteří používají pokusných zvířat ke studiu nejrůznějších reakcí, se stále častěji zajímají o to, jak individua ve skupině navzájem ovlivňují své chování. Sociologové, kteří dříve studovali převážně velké společnosti a instituce, obraceli ve stále větší míře pozornost k chování malých skupin, ať už v laboratorních či ve skutečném životě. Výsledky laboratorních pokusů slouží pak praktické potřebě armády, nemocnic, průmyslových závodů i úřadů. Zatímco v letech 1890—1899 bylo ve světové literatuře zaznamenáno pět prací, které byly věnovány problematice malých skupin, vychází jich v současné době přibližně dvě stě každým rokem. Kromě drobnějších časopiseckých prací se ovšem objevují i souborné práce zabývající se malými skupinami, mezi nimiž jedno z předních míst zaujímá recenzovaná příručka.

Knih je rozdělena na tři části. První část je věnována základním tendencím skupinového procesu a skupinové struktury. V prvé kapitole této části se pojednává o základních východiscích teoretických předpokladech. Za základní prvky lidské interakce v malé skupině je pokládána jednak osobnost, která ovlivňuje interakce „zevnitř“, jednak role jednotlivce

ve všech společenských skupinách, které pod vlivem celého okolí ovlivňují interakční procesy „zvenčí“. Na interakční chování je pak možno pohlížet jako na kompromis mezi potřebami jednotlivce a požadavky situace.

Za malou skupinu pokládá autor každou skupinu, jejíž členové mají příležitost k přímým osobním interakcím. Při vzniku každé malé skupiny se objevují — kromě vzájemných interakcí — postupně čtyři typické rysy skupinového života:

1. Členové skupiny sdílí nejprve jeden či více společných motivů či cílů, které určují skupině směr jednání.
2. Skupina vyvíjí určitou soustavu norem, které pak tvoří hranice, v nichž se ustavují mezosobní vztahy.
3. S pokračujícími vzájemnými styky mezi členy se vytváří celý soubor rolí a skupina se začíná odlišovat od ostatních skupin.
4. V takto ustavené skupině se nyní vyvíjí celá síť mezosobních voleb na podkladě vzájemné oblíbenosti či neoblíbenosti jednotlivých členů.

Každá skupina stojí před řešením čtyř typů problémů: z nich dva jsou na úrovni skupiny a dva na úrovni jednotlivce. Na každé z obou rovin jde vždy o řešení objektivně stanovených úkolů a o problém sociálně emoční integrace. Jednotlivec musí zpravidla dříve uspokojit své vlastní potřeby a dosáhnout svých vlastních cílů, než je ochoten věnovat se organizačnímu uspořádání skupiny a usku-tečňování skupinových cílů. Stejně tak skupina jako celek musí nejdříve vyřešit problémy své struktury, než zaměří své úsilí na řešení skupinového úkolu. Třebaže se tyto základní úkoly objevují ve všech skupinách, záleží na charakteru skupiny, na který typ bude položen důraz: průmyslové skupiny řeší především objektivně uložené úkoly (tj. jejich předním cílem je průmyslová výroba), zatímco např. v terapeutických skupinách je předním cílem sociálně emoční přizpůsobení jednotlivců během skupinového procesu.

Další kapitoly první části knihy se zabývají základními elementy každé malé skupiny, a to skupinovými normami a společenskou kontrolou, interakcemi a procesem rozhodování, rolemi ve skupině a vzájemnými mezosobními volbami členů. Každá z kapitol seznamuje nejprve čtenáře se základními teoretickými pojmy a potom shrnuje a hodnotí výsledky nejdůležitějších výzkumných prací, které se vztahují k předmětu kapitoly. Ke každé kapitole je zároveň připojen chronologicky řazený přehled nejzákladnějších experimentálních prací, uspořádaný podle obsahové náplně.

Ve druhé části knihy sleduje autor šest faktorů, které lze při výzkumu kontrolovat a které typicky ovlivňují skupinovou interakci. Prvé tři z těchto faktorů se vztahují k vlastnímu složení skupiny — je to osobnost členů, jejich sociální charakteristiky a jejich počet. Skupinový úkol, komunikační síť a vedení skupin určují podstatným způsobem organizační uspořádání skupin.

Osobnost členů skupiny je bezpochyby jedním z nejdůležitějších faktorů, které ovlivňují složení skupiny. Výzkumy vlivu různých typů osobnosti na skupinovou činnost leží již na hranici mezi individuální a sociální psychologií. Nejčastěji bývá (podle Mannova přehledu z r. 1959) studována inteligence, přizpůsobivost, extroverze-introverze, dominance-submise, maskulinita-femininita, radikalismus-konservatismus a interpersonální senzitivita. Studie vztahu osobnosti a interpersonálního chování se týkají jednak jeho formy — ve vztahu k osobnosti se sleduje buď typ komunikační sítě, nebo množství a druh interakcí —, a jednak obsahu interakčního procesu. V závislosti na daném typu osobnosti se pak sleduje buď sociálně emoční chování nebo chování, které směřuje k plnění úkolu. — V poslední době bývá věnováno mnoho pozornosti vlivu autoritativní osobnosti na skupinové chování.

Mnohem snadněji než typ osobnosti je možno identifikovat sociální charakteristiky členů skupin, jako je věk, pohlaví, příslušnost k sociální třídě nebo etnické skupině, vzájemné přátelské vztahy apod. Přesto se vliv těchto charakteristik na chování skupiny studuje jen zřídka — se sociálními charakteristikami se setkáváme většinou jen ve studiích o dětských skupinách. Vliv věku je velmi dobře patrný zejména na interakčním chování dětí. Zcela malé dítě si hraje nejprve samo, potom paralelně s ostatními dětmi a teprve později vytváří hrací skupiny. V těch také navazuje první sociální kontakty mimo vlastní rodinu. Tyto kontakty jsou zpočátku velmi četné a teprve během dospívání jsou nahrazovány jen několika, zato mnohem intimnějšími kontakty. Během dospívání osvojují si hoši i děvčata typické sexuální role, dané tou kterou kulturou. V naší kultuře zpravidla vyžadují tyto role od žen více aktivity v sociálně emoční sféře, zatímco od mužů spíše ve sféře úkolové.

Také počet členů skupiny ovlivňuje základním způsobem formu i obsah skupinových interakcí. Experimentálně bylo zjištěno, že ve všech vzrůstajících skupinách klesá uspokojení členů. S každým členem, který se ke skupině připojuje, rychle roste počet možných vzájemných vztahů a počet podskupin. Snižuje se čas, který má každý člen ke komunikaci, a u jednotlivce vzrůstá množství pocitů frustrace.

O pozorované skupině můžeme získat dobrou představu, jestliže porovnáme skupinové úkoly s komunikační sítí skupiny a jejím vedením. Komunikační síť klade při tom důraz na formu skupinové interakce, vedení skupiny podtrhuje význam rolí a systém společenské kontroly, zatímco skupinový úkol zdůrazňuje cíle skupinové interakce.

Konečně třetí část knihy hodnotí skupinové chování ve vztahu k produktivitě skupiny. Porovnávání výkonnosti jednotlivců, kteří pracují o samotě, s jednotlivci, kteří pracují ve skupině nebo ve spolupráci s ostatními, patří již od prvních pokusů Triplettových koncem minulého století (1898) k předním zájmům sociální psychologie. Od té doby ná-